

Hr. G. M. S.
Hs. 147
f. 2.25

ORDE DER VERDRAAGZAMEN

Gevestigd te 's Gravenhage

Kon. goedgekeurd 2. 2. 1958

ODV-GROEP HILVERSUM

Secretariaat Heuvellaan 11, Hilversum. Tel. 02150-10481.

Een x in de kantlijn betekent de vraag
Een - " " " " " het antwoord.

Hilversum, 1 oktober 1973

Goeden avond, vrienden,

Aan het begin van de bijeenkomst, zou ik graag erop willen wijzen, dat wij niet alwetend of onfeilbaar zijn. We hopen, dat U zelf nadenkt.

Het onderwerp is U zojuist voorgelegd en is ook trouwens door Uzelf gekozen:

VRIJHEID EN VERANTWOORDELIJKHEID

Nu zou ik zeggen: vrijheid is een moeilijk iets. Het is net zo iets als democratie, het moet wel ergens bestaan, maar waar? En aan de andere kant kun je het ook wat positiever zien. En dan kun je zeggen: Vrijheid is de verantwoordelijkheid, die je aanvaardt. Tussen deze beide uitersten zal mijn betoog zich vanavond afspelen.

Wanneer wij spreken over vrijheid, dan denken we aan de mogelijkheid, datgene te doen, wat we zelf verlangen. Maar de grote moeilijkheid daarbij is altijd, op aarde zeer zeker, ook elders wel, dat we gewoon niet in staat zijn om precies te weten, wat we willen. We hebben niet het overzicht, waardoor we onszelf volledig waar kunnen maken. Er zijn allehand psychologische factoren in het spel, er zijn omgevingsinvloeden aan het werk en we zijn dus eigenlijk niet vrij. Zelfs, wanneer het lijkt, of we alles kunnen doen.

Daarbij komt bovendien, dat leven altijd een kwestie is van kiezen. Laten we het heel eenvoudig zeggen. Iemand, die gaat trouwen, die vindt een partner die hij voor het leven wil hebben, maar hij moet wél, wanneer hij fatsoenlijk is, zijn jacht-acte inleveren. Hij heeft dus een keuze gemaakt. Iemand, die een geloof kiest en dat aankleeft, zal zeker in dat geloof een aantal verplichtingen moeten aanvaarden. Hij geeft vrijheden af voor hetgeen hij meent te verwerven. En dat is overal. Wanneer je bij een vereniging wilt gaan voetballen, dan is dat allemaal heel goed, je hebt de vrijheid om dat te doen, waarschijnlijk, maar dan moet je toch wel zorgen, dat je door die vereniging aanvaard wordt. Je moet je houden aan haar statuten. En daar speelt nu juist de moeilijkheid, dat onze vrijheid er een van keuze is, maar niet een van absolute bereiking.

We kunnen elk ogenblik zeggen, dat we dit willen doen of dat we dát willen doen. Willen we het doen, dan heeft dat zijn consequenties.

Zouden we alleen in de wereld staan - ik kan me dat zo voorstellen als Adam en Eva, voordat de slang zijn eerste fruithandel begon - dat je zegt: nu ja, ik geef hier iedereen een naam, zoals ik het goedvind. ik doe, wat ik wil. (Als we even aannemen, dat die mythos reële achtergrond heeft). Maar, op het ogenblik, dat je te maken hebt met anderen, dan is er ook nog het conflict tussen dat, wat jij wil en dat wat de ander wil. In vele huisgezinnen heeft, naar ik meen, de TV dit conflict zeer sterk naar voren doen komen, vooral als er een voetbalwedstrijd is. Dan gaat het er om: wat wil jij en wat wil ik? We zijn misschien vrij om onze wil door te zetten, maar er zijn consequenties aan verbonden. En we dragen een zekere verantwoordelijkheid tegenover anderen. Wij kunnen het leuk vinden om een huis af te branden, maar we zouden een ander schaden, dus kunnen we het niét doen. Tot zover is alles heel eenvoudig en begrijpelijk.

Nu, dan heb je hier dus het grote probleem: Waar is mijn vrijheid? Mijn vrijheid is de keuze, die ik doe, uit de mogelijkheden, die voor mij bestaan. En die mogelijkheden zijn beperkt. Maar wanneer ik die keuze gedaan heb, dan kan ik niet zeggen, dat het mij alleen gaat om mijzelf. Elke keuze omvat een heel complex van ontwikkelingen, van reacties bij anderen. Kijk, en dáár begint nu de verantwoordelijkheid!

Ik ben verantwoordelijk, voor hetgeen ik doe, in zoverre dit mijn persoonlijk ingrijpen, mijn vrije wil betreft. Je kunt niet zeggen, al doet men dat wel eens graag. Kijk eens, er is op het ogenblik een hoop rommel in Angola, daar zijn wij voor verantwoordelijk. Dat is kolder! We kunnen zeggen: we aanvaarden het niet en we proberen er wat tegen te doen. Onze vrije wil. Zitten daar gevolgen voor ons aan verbonden, dan is dat logisch, konsekwenties, die we moeten aanvaarden. Maar het is niét onze verantwoordelijkheid. Onze verantwoordelijkheid ligt bij ons éigen gedrag, onze eigen benadering vanuit óns bewustzijn, tegenover de wereld, tegenover de mens, tegenover alles, wat maar denkbaar is.

Het is natuurlijk krankzinnig, wanneer je die verantwoordelijkheid zóver gaat uitbouwen als sommigen hebben gedaan. Iemand heeft gezegd: je bent verantwoordelijk tegenover God. Dat kan ik niet aannemen. God is degeen, die mij geschapen heeft, zoals ik ben, tenminste, dat geloof ik. Dan moet ik accepteren, dat die kracht álles heeft gecreëerd, ook mijn keuzemogelijkheden en mijn beperkingen, waar ik aan onderhevig ben. Dan is die God, wat dat betreft, niet verantwoordelijk tegenover ,ij, omdat hij mij heeft voortgebracht. Maar aan de andere kant ben ik ook niet verantwoordelijk tegenover God, want ik leef in datgene, wat hij me mogelijk maakt. Dat kan hij mij nooit kwalijk nemen. Daar hoef ik geen verantwoording over af te leggen, dat is eenvoudig zo.

Maar als ik nu te maken heb met een medemens, dan kan ik daar wél tegenover verantwoordelijk zijn, omdat de ander dus niet in staat is tot overzien. Wanneer ik iets doe, -laten we zeggen, ik schep een gevaar, door met een auto of met een fiets of een motor op een weg krankzinnig te manoeuvreren, en er ontstaat schade, dan begint hier mijn aansprakelijkheid tegenover die ander. Hier ben ik absoluut verantwoordelijk. Want ik heb iets gedaan, ik had het kunnen vermijden, er zijn gevolgen mit voortgevloeid voor een ander. En dat betekent, dat die relatie tussen mij en die ander daardoor ontstaat. De mensen denken weleens, dat contact tussen mensen alleen gelegen is in vriendelijke woorden. Ik garandeer U, dat een pak slaag ook een contact betekent. En dat de relatie zeker niet altijd een prettige behoeft te zijn om te bestaan. Een haat-relatie is ook een relatie.

Voor de relatie die ik heb met de wereld, met de mens, ben ik verantwoordelijk. Want dat is iets, wat ik vanuit mijzelf kan overzien, kan bepalen. Ik kan nooit zeggen: wanneer een ander iets doet, ben ik verantwoordelijk. Daar ben ik niet voor aansprakelijk. Dat bestaat juridisch misschien, maar dat bestaat niet menselijk. Want ik kan niet uitmaken, wat een ander wel en niet zal doen en hoe hij denkt en op welke wijze hij zal reageren. Maar ik kan wel degelijk uitmaken, in hoeverre ik die ander in de gaten had moeten houden. Een kind b.v. In hoeverre ik aansprakelijk ben dus voor al datgene, wat die ander doet. En dáár begint nu ons verantwoordelijkheidsbesef.

Nu zult U zeggen: ja, maar dan zijn we niet vrij. Neen, dat zijn we ook niet. Ik weet, dat heel veel mensen zeggen: ja, we moeten vrij zijn. Maar wáár begint de beperking van de vrijheid dan?

We kunnen zeggen, dat een groot gedeelte van wat de wereld kent, illusie is. Dat is ongetwijfeld waar. De mens leeft niet krachtens de feiten, maar krachtens zijn interpretatie daarvan. En die interpretatie is maar zelden in overeenstemming met de feiten. Laten we dat niet vergeten. Maar, wanneer er iets gebeurt, dat heeft dat invloed op mij, dan heb ik dus, ondanks die waan, wel degelijk een standpunt ingenomen. Voor míj is het een relatie en dús een verantwoordelijkheid.

Ik kan mijzelf vrijmaken, door al die illusies terzijde te stellen. Maar kún je dat? Zeker, ik weet, dat er ten aanzien van b.v. moraal veel aan het veranderen is. Dat is niets byzonders. De menselijke moraal verandert gemiddeld eens per 250 jaar, iets minder zelfs. Dan gaan ze anders denken, anders reageren, dan gaan ze anders leven.

Die moraal zal een illusie zijn, maar ze is gebaseerd op die maatschappij, waarin die mensen leven. Op alle problemen, waarmee ze geconfronteerd worden. Het is geen vrijheid, om een moraal terzijde te gooien, het kan alleen een noodzaak zijn. Wanneer men in deze dagen spreekt over een nieuwe moraal, dan komt die eerder voort uit de spanningen en de krachtsvelden, die inddeze maatschappij voortdurend aanwezig zijn, dan uit de mensen zelf. Dat is altijd zo geweest, en dat zal altijd zo blijven, neem ik aan. Dus, wat dat betreft, neen, we kunnen die illusies nu wel doorbreken, maar we zijn er zeker niet méér vrij door. Want of we nu gebonden zijn door onze illusie of door de feiten, die er achter liggen, de gebondenheid blijft bestaan.

We wandelen op een weg. Dat pad kunnen we dan leven noemen. Het is geplaveid waarschijnlijk met maatschappij en omringd met vooroordelen, die het ons onmogelijk maken, het landschap te zien. We kunnen hard lopen, we kunnen zacht lopen, we kunnen links, rechts of in het midden lopen, maar we gaan allemaal naar dezelfde bestemming.

Als U mij niet gelooft, moet U eens kijken naar de politiek. Daar heb je uiterst links, en uiterst rechts, en je hebt links, je hebt rechts, je hebt de middengroeperingen, maar als je kijkt, waar ze naar toe gaan, dan blijkt, dat het alleen maar verschillen zijn van intonatie. Maar wat er uit komt, is nog steeds hetzelfde. Ze kunnen eenvoudig niet anders. Dat is de gebondenheid.

Maar ieder beschouwt de wereld anders. En ik dacht, dat die wereldbeschouwing de vrijheid was, die mens en geest in de eerste plaats hebben.

Wanneer U in Uw eigen denken probeert om Uw eigen leven te rechtvaardigen - en dat doet U allemaal te zijner tijd wel eens - dan begint U altijd te zeggen: ja maar, ik heb nu toch wel recht op dit of dat! Dan probeer je jezelf voor te stellen, dat je méér bent, dán je bent. Een dergelijke droom geeft toch je machteloosheid aan. Ze maakt duidelijk, dat je voor je eigen besef te kort schiet. Maar je kunt niet anders. Je bent vrij om te dromen, maar niet altijd om te doen. Wanneer je dus begrijpt, dat de droom van een mens de wegwijzer is waardoor zijn keuze mee bepaald wordt, dan ga je ook nog begrijpen, dat die vrijheid dus inderdaad voor een heel groot gedeelte afhankelijk is van zijn mogelijkheden. Omdat hij in zichzelf al mogelijkheid heeft. Ik kan me voorstellen, dat iemand, die niet veel meer is dan een moron, een imbeciel, dat die druk bezig is om te dromen, dat hij nu eens een keer de regeerder van de wereld is. Maar hij kan het nooit worden. Maar wat wil hij dan?

Zijn droom duidt aan, hij wil dus méér te zeggen hebben, hij wil méér tellen, hij wil méér erkend worden. Dat is eigenlijk bij iedereen. Er zijn mensen, die willen meer salaris hebben, niet, omdat ze het nodig hebben, maar gewoon, omdat een ander óók zoveel salaris krijgt. Dat is natuurlijk kolder, maar nu ja, er zijn van die mensen.

Er zijn mensen, die iets geloven, doodgewoon, omdat ze het gevoel hebben, dat ze door het geloof méér zijn dan een ander, niet, omdat het geloof zélf hun iets zegt.

Dergelijke dingen maken wel duidelijk, dat we grote dwazen kunnen zijn. En dat geldt zeker voor de mens, zo goed als voor de geest. Maar op het ogenblik, dat we dus de vrijheid gaan zoeken, moeten we eerst erkennen, wáár onze bindingen liggen, hoe bepékt onze vrijheid is. Want we kunnen pas een goede keuze doen op het ogenblik, dat wij inderdaad begrijpen, wáár wij een reële keuzemogelijkheid hebben. En zegt U nu niet: ja, dat wordt je in de wereld geleerd. Wat de wereld je zegt, als mogelijkheid te bieden, dat is het menu van een slecht restaurant, waar alles, behalve een enkel gerecht waarschijnlijk uitverkocht is. Je hébt maar weinig mogelijkheden. Maar je hebt wel bepaalde talenten. Je hebt eigenschappen dus, die je kunt gebruiken. Je hebt in jezelf gedachten. En die denkwijzen kun je, voor een deel, aanpassen aan de werkelijkheid. De manier, waarop je dat doet, en het gebruik, dat je daarvan maakt, betekent de vrijheid.

Je kunt als mens niet verantwoordelijk zijn voor iets massaals. Misschien schok ik weer mensen, wanneer ik het zeg, maar iemand die zegt, dat álle Duitsers schuldig zijn aan wat er in Duítsland is gebeurd, heeft nooit nagedacht. Die mensen leefden in een roes, in een waan, die wisten niet eens wat er gebeurde. En als ze het hadden moeten weten, dan keken ze nóg de andere kant op want ze wilden niet weten. Dat gebeurt altijd weer. we kunnen niet zeggen: dat is dus de aansprakelijkheid van die mensen, dat is de verantwoordelijkheid van die mensen.

U kunt zeggen, de verantwoordelijkheid ligt hier bij het feit, dat ze hun éigen denken, hun éigen geloof, hun éigen sleur, die ze konden overzien, niet hebben willen overzien. Dáár ligt hun aansprakelijkheid. Die aansprakelijkheid is vaak in verhouding veel groter dan al datgene wat men zegt, schuld aan oorlog en misdaad.

Wie vrij wil zijn, móet eerst die aansprakelijkheid, verantwoordelijkheid, die hij heeft tegenover het leven en tegenover anderen, gaan aanvaarden en beseffen. Pas wanneer je weet, wat je voor een ander kúnt zijn en niet kunt zijn kun je een bewuste keuze maken en zeggen: dús zal ik op déze wijze verder gaan. En daarmee ben je danook verantwoordelijk. Waar een bewuste keuze is gedaan, is verantwoordelijkheid. Ook, wanneer die keuze misschien gedaan is op onjuiste praemissen. Dat zullen veel mensen niet graag horen. Het is zo gemakkelijk om te zeggen: ja maar, dié heeft het mij aanbevolen, en: gene heeft mij gezegd, dat het moest.

Als iemand tegen je zegt: je moet die ander doden, dan is het heel vaak beter om te zeggen: ja, die ander heeft het mij bevolen, dus het is mijn verantwoordelijkheid niet, wanneer dat gebeurt. Ik ben alleen het werktuig. Maar het feit, dat je jezelf tot werktuig hebt gemáákt, is je vrije keuze geweest, je had 'neen' kúnnen zeggen. En daarom ben je voor alles wat er gebeurt en wat je doet, tóch aansprakelijk. Tegenover de mensheid, tegenover jezelf. Je bent verantwoordelijk voor de gevolgen, die je op die manier tot stand brengt.

Alleen, wanneer je bewust alles hebt nagegaan en er blijken gevolgen te zijn, die verder reiken dan het redelijk en innerlijk voorzienbare, dán kun je zeggen: ja, dat is mijn verantwoordelijkheid niet meer, want hier werken wetten van de massaliteit, hier werken goddelijke krachten of kosmische invloeden en daaraan ben ik onderworpen zoals ieder ander.

Is het tot zover aanvaardbaar? Ja, als iemand wil zeggen, dat het onzin is, mag hij dat ook zeggen natuurlijk. Nu, niemand? Dan gaan we verder.

De situatie op aarde - nu wordt het juist leuk, wanneer we gaan kijken, naar die kwestie van verantwoordelijkheid. Wáár begint Uw verantwoordelijkheid?

Wanneer U meent, dat U aansprakelijk bent voor het welzijn van állen, dan bent U verantwoordelijk voor álles wat gebeurt ten aanzien van dat welzijn. Dat eist U gewoon voor Uzelf op.

Wanneer U zegt: och, het gaat alleen om míj, dan bent U inderdaad verantwoordelijk voor alles, wat U zelf doet. En denkt U niet, dat U er gemakkelijker af komt. Want juist omdat het Uzelf betreft, weet U of kúnt U veel beter weten, wat er aan de hand is. En zult U daar dus ook veel meer, als het ware, aansprakelijkheden bewust dragen. Oorzaak-en-gevolg-werkingen oproepen, die binnen Uw eigen leven en zelfs binnen Uw eigen beheersbaarheid een rol spelen.

Ik ben begonnen met te zeggen: Vrijheid, wáár bestaat het? Vrijheid is vaak een leuze. Je kunt nooit werkelijk vrij zijn. Als mens ben je van mensen afhankelijk. Als geest ben je mede afhankelijk van vorige bestaanswaarden, van al datgene, wat er aan bewustwording is ontstaan, waardoor datgene, wat je nú bent, gevormd is. Ook al weet je dat dan niet bewust. Al die dingen. Al die dingen hebben je gemaakt tot wat je was, wat je bent. Je kunt dus niet zeggen: och, ik ben vrij en ik zal wel eens even doen, wat ik wil. Want je bent geconditioneerd, geestelijk geconditioneerd door de bewustwordingsgang, die je hebt doorgemaakt, vóór de incarnatie al; In de incarnatie ben je geconditioneerd, door het optreden van je ouders, het geloof, de omgeving, waarin je bent opgegroeid, de kennis, die je al dan niet hebt gekregen. Al die dingen hebben je geconditioneerd, die hebben je tot iets gemaakt. Daar kun je je niet aan ontworstelen. En dat is iets, wat de meeste mensen óók over het hoofd zien. Die denken: ja, ik kan mij losmaken van iets. Vergeet het maar. Je kunt proberen om het teniet te doen, dat wel. Maar dan zie je het wonderlijke, dat je dan dus ofwel naar de andere kant overslaat en daar even fel wordt, of dat je - en dat is misschien nog wel erger - alleen maar het oude in een nieuw gewaad probeert te steken voor jezelf, om zo verder te gaan.

Een bekend gezegde: Niemand haat de Kerk zozeer, als hij, die er uit is getreden. Dat is zeer begrijpelijk. Het geloof heeft je teleurgesteld. Maar je zit er aan vast, je kunt je er niet los van maken. Dat haten, dat proberen om het bij anderen te vernietigen, dat komt dan doodgewoon voort uit het feit, dat je zelf nog gelooft en dat je dat geloof haat, maar dat je niet vrij bent om het van je af te zetten.

Want als je het gewoon opzij zou kunnen zetten, dan zou je je schouders op-halen en zeggen: nou ja, goed, laat ze hun gang gaan.

Hetzelfde zien we in de politiek vaak. Mensen hebben een hele tijd ge-streden voor A en nu ineens voelen ze: dat gaat niet meer! En ze gaan vechten voor B. En ze bestrijden in A eigenlijk datgene, wat ze zelf zijn. Dat is geen vrijheid. Neemt U mij niet kwalijk, dat ik het zeg.

Zomin als die hond van Pavlov vrij was, toen hij met dat belletje gecon-ditioneerd werd om te kwijlen, omdat het belletje geassocieerd was met voedsel. Dat weten we toch allemaal.

Nu, U bent geconditioneerd, Uw vrijheid is beperkt. De vrijheid, waarvan U droomt, is een illusie, die U in vele gevallen alleen maar gebruikt om het leven dragelijk te maken. Door jezelf aan te praten, dat je iets niet hoeft te doen, maak je het voor jezelf aanvaardbaarder, dat je het tóch maar doet.

Ik weet niet, of U mij volgen kunt, misschien vindt U het erg negatief, wat ik zeg. Maar de praktijk wijst toch uit, dat het altijd weer daarop neerkomt. De vrijheid kan eerst ontstaan, wanneer je begrijpt, wat jezelf beweegt. In die oude spreuk "Ken U Zelfen", die zo vaak gebruikt en misbruikt is, ligt iets van deze vrijheid. Eerst de mens, die zichzelf kan aanschouwen, zoals hij is en aanvaarden, zoals hij is, kan een vrijheid vinden van ontwikkeling en van verder besluiten.

Datzelfde geldt voor de geest trouwens. Alleen de geest, die zichzelf volledig kan aanvaarden, zoals hij is, zonder illusie, vermomming, zelfbedrag die kan werkelijk, kan verder komen. En dat maakt het wel eens een beetje moeilijk natuurlijk. En juist die beperking van onze vrijheid houdt een mate van beperking van onze verantwoordelijkheid in.

Kijk eens, het zou dwaas zijn om een mens verantwoordelijk te stellen voor dingen, die hij niet eens weet en waar hij niets aan kan doen. Wanneer die mens leeft in een maatschappij, die productie heilig noemt en alles daaraan onder-werpt, die kan niet aansprakelijk worden gesteld zonder meer voor al die natuur, die er aan te gronde gaat. Pas wanneer hij het ziet en zich niet verzet tegen dit te gronde gaan, dan kan een mate van aansprakelijkheid ontstaan. En deze wordt dan nog beperkt, in sommige gevallen onderstreept, door zijn conditionering in zijn voorgaande staat.

Misschien zouden we de verantwoordelijkheid nog een beetje nader moeten bekijken.

Verantwoordelijkheid: U bent verantwoordelijk voor Uw kinderen! Is dat waar? Zolang deze kinderen niet in staat zijn hun eigen beslissingen te nemen! Op het ogenblik, dat zij voldoende bewegingsvrijheid bezitten om hun eigen weg te gaan, zo moogt U misschien emotioneel daaraan verbonden blijven, maar Uw verantwoordelijkheid valt weg. U kunt de verantwoordelijkheid niet dragen voor het leven van een ander.

x Een kind van drie kan al een beslissing nemen!

- Een kind van drie kan zich niet zonder steun en hulp in de maatschappij handhaven. En dat heb ik in de formulering als zin ingebouwd. Dat is trouwens ook heel eenvoudig, als U even nagaat, want dat zit in elk dien en niet alleen in de mens. Een dier zal zijn jongen beschermen tot het ogenblik, dat zij in staat zijn, zich in de wereld zelfstandig te bewegen, dus onafhankelijk worden. En daarbij wordt dus de gehechtheid van de ouders bepaald door de noodzaak bescherming te geven en valt die genegenheid weg op het ogenblik, dat bescher-ming overbodig is. Bij een mens is dat anders, omdat de mens een veel groter retentie heeft van feiten, een veel groter geheugen, zeg maar en in dat geheu-gen ook emotionaliteiten zeer sterk verankerd kunnen zijn. Daarom reageert de mens dus anders. Maar de feitelijke verantwoordelijkheid houdt dus op op het ogenblik, dat het kind zichzelf kan bewegen. En dat kan in de huidige maatschap-pij soms zijn na elf jaar, anderen zijn op 25 nog niet rijp. Dat kan heel sterk verschillen.

Wanneer we zeggen: ik ben verantwoordelijk voor hetgeen mijn naaste doet, dan doen we ook iets stoms. Je kunt niet verantwoordelijk zijn voor hetgeen een ander doet, want je kunt hem niet volledig beheersen en beïnvloeden. Zeker niet zonder het beetje vrijheid, dat die ander heeft, helemaal weg te nemen. Je kunt dus alleen verantwoordelijk zijn voor hetgeen jij betekent tegenover de medemens, volgens je beste besef. Je verantwoordelijkheid is, wat je bewust bént en pro-beert te zijn, niet wat anderen zeggen of doen.

Je kunt geen aansprakelijkheid erkennen voor dingen, waar je geen weet van hebt, voor dingen, waar je niets aan kunt doen. We kunnen wel zeggen, ja, binnekort slaat er een grote meteor op de maan en wij wéten dat, dús, wij moeten daar een zekere verantwoordelijkheid voor nemen, wij moeten die aansprakelijkheid erkennen. Maar we kunnen hebm niet tegenhouden, dus dat is dwaasheid.

Maar als we zeggen: kijk, dat is een vliegenplaag en daar kan dus op een gegeven ogenblik een besmetting uit voortkomen, dan zijn we wél verplicht, om aan die vliegen iets te doen. Dié vallen binnen onze beheersingsmogelijkheid.

Een mens geeft zich vaak illusies. De mensen denken, dat ze de wereld kunnen beheersen en dat ze zelfs de hemel naar hun hand kunnen zetten. Er zijn zelfs mensen, die denken, dat als God eens een keer van zijn troon zou willen stappen, zij het beter zouden doen. En deze goede mensen voelen zich danook werke ljk óveral verantwoordelijk. Die schermen met hun verantwoordelijkheid tegenover het volk, tegenover de kerk, tegenover de medemens, tegenover God, de Heilige Geest, tegenover Jezus, en wie ze verder maar kunnen vinden. Misschien tegenover Sinterklaas ook nog. Die mensen zijn dwaas. Júist door te beseffen, dat je verantwoordelijkheid beperkt is, kún je aan je verantwoordelijkheden voldoen. Júist door te beséffen, dat je niet voor alle dingen aansprakelijk kunt zijn, kun je datgene, waar een aansprakelijkheid reëel bestaat, voldoen- de beseffen om die aansprakelijkheid danook te dragen. En góed te dragen.

Dus, mijne vrienden, wat is onze grootste vrijheid? Onze grootste vrijheid bestaat in het beseffen van onze mogelijkheden, onze verantwoordelijkheden, onze aansprakelijkheden. En het daarvan aanvaarden, zodat wij onszelf waarmaken, volgens het maximum van onze mogelijkheden, met een erkenning van hetgeen wij zijn en daardoor de mogelijkheid tot beleving van al datgene, dat deel uitmaakt van ons bestaan.

En dat is mijn inleiding. Die is kort, maar het onderwerp gedooft niet méér, dacht ik. Hebt U commentaar?

Nou, niet veel over te zeggen, merk ik. Was het zo'n pessimistisch onderwerp soms? Oh, een paar doordenkertjes zitten er zeker in, dat wel. Maar dat is ook wel nodig. Want de ellende.. Ja, als U mij toestaat? U zegt niets, dan blijf ik nog even aan het woord.

Maar, wat mij zo opvalt, is, dat de mensen zich vaak druk maken over allehand dingen, zonder te beseffen, wat ze ermee te maken hebben. Ik vind het iets krankzinnigs, dat iemand een hart-attaque krijgt, omdat Ajax heeft verloren.

Ja, maar dat is zijn vrijheid!

Het is zijn vrijheid om het te doen, maar het is zijn dwaasheid, dat hij het volbrengt. (hilariteit) Ik kan niet begrijpen, waarom sommige mensen zo ontzettend druk bezig zijn, om het wel en wee van de wereld uit te rekenen, terwijl ze nog niet eens een beetje van de mest en rommel opruimen, die onder hun eigen voeten ligt.

Misschien zie ik het verkeerd, want elke mens is vrij natuurlijk om te leven naar zijn illusies, als hij de gevolgen daarvan dan ook maar aanvaardt. Maar zouden we die vrijheid dan toch maar niet beter terug kunnen brengen tot de feiten? Maar, alten we gewoon een een voorbeeld nemen: Als al datgene, wat men in Nederland tot stand wil brengen voor iedereen, inderdaad tot stand gebracht moet worden, dan betaalt U nog veel te weinig belasting. Dan zou namelijk 90% van het nationaal inkomen bestaad moeten worden daaraan. Er zijn wel een hoop dingen, die nutteloos zijn, maar U wilt ze niet laten rusten, U wilt zich niet aanpassen. Maar goed, dat is Uw zaak, het is Uw vrije keuze. Maar dan moet U zich ook niet beklagen, wanneer de belastingen hoger worden en U toch Uw zin nog niet krijgt. Begrijpt U, wat ik bedoel?

Op dezelfde manier zie ik dus mensen, die bezig zijn met God. Die zeggen: ik wil het innerlijke licht hebben, ik wil de bewustwording hebben. Oh, dat klinkt zo mooi. Maar als je kijkt, wat ze er voor over hebben, dan is dat vijf minuten per dag. Met vijf minuten per dag kun je niét leven met de eeuwigheid! Dat moet je continu doen, of niet. En nu zult U zeggen: ja maar, die mensen zijn vrij, om dat zo te doen. Natuurlijk! Niemand zal dat betwisten. Maar zijn ze dan niet verantwoordelijk voor hun eigen mislukkingen?

Ik vind dat zo krankzinnig, als ik dat allemaal zie. Ik hoor dan van mensen, die zeggen: ja, kijk eens, elke misdadiger is een zieke, we moeten hem genezen. Ja, dat vind ik leuk. Dan ga je dus de symptomen genezen en jelaat de kwaal voortbestaan. Want de maatschappij is de oorzaak van de misdaad.

De misdadiger is het symptoom van toestanden in de maatschappij, van spanningen in die maatschappij, die dus, volgens Uw opvatting, er niet zouden moeten zijn. Dan veroordeel je dus misdadigers, omdat ze de spanningen tot uiting hebben gebracht, die U, onder druk misschien, eigenlijk mede hebt leren produceren, in Uw maatschappij. ~~Offje~~ moet natuurlijk kiezen en zeggen: ja, goed, we praten er niet over of die man nu ziek is of niet ziek is, of dat nu psychologisch wel of niet een afwijking is, interesseert ons niet. We gaan gewoon uit van het éne standpunt: deze mens heeft onze orde bedreigd, dús moet hij op een of andere manier er af gebracht worden. En wel zo snel en zo goedkoop mogelijk. Dat is een keuze, die je hebt. Gemakkelijk genoeg om allemaal halfzachte praat op te hangen, maar daar kom je niet verder mee. Je moet goed begrijpen, waar je aan toe bent. Wanneer je de maatschappij niet wilt veranderen, dan betekent dit, dat je de misstanden van die maatschappij moet verdedigen. Wil je de maatschappij wél veranderen, dan zul je elke misstand moeten beseffen en daaraan je medewerking moeten weigeren. Ook, wanneer dat betekent, dat je daardoor een hele hoop moeilijkheden krijgt. Dát is dan weer je verantwoordelijkheid dus. Verantwoordelijk tegenover jezelf voor het rechtlijnige van je leven, het eerlijke van je leven.

x Ja, ik zie het nut niet van defensie. Een gedeelte, van wat ik aan belasting betaal, gaat naar defensie. Moet ik dan de betaling gaan weigeren van dat gedeelte, dat naar defensie gaat. Dat vindt in nu juist net te veel, dat heb ik er gewoon niet voor over. Dus ik constateer voor mij een mistoestand ..

- Ja, en U werkt er aan mee. Maar dat is ook begrijpelijk, omdat U geen alternatief weet. Het enig alternatief dat is een, volgens U betrekkelijk nutteloos persoonlijk offer. En omdat U het nutteloze daarvan inziet, dat is Uw vrijheid van keuze, zegt U: nou ja, goed. Maar dan bent U toch ook mede-verantwoordelijk voor het bestaan van het leger. Dat moet U ook begrijpen.

x Ja.

- Die verantwoordelijkheid zal bij U groter zijn, dan bij anderen, omdat U weet, welk deel van Uw belastinggeld daar naartoe gaat. Kunt U mij volgen.

Maar je kunt het natuurlijk ook anders zeggen. Een collega van mij heeft het kortgeleden gezegd en ik zou het hier willen herhalen, met Uw welnemen. Hij zei dit: Een leger is overbodig, wanneer een volk bereid is te vechten, voor wat het heeft. Wanneer je de moed hebt, om een volk te bewapenen, heb je geen leger nodig. Maar dan moet het ook een maatschappij zijn, waar iedereen in gelooft, waar iedereen voor wil vechten. Maar in de ogen van vele mensen op deze wereld zijn wapens macht. En juist daarom willen zij de beheersing van wapens voor zichzelf behouden. En daarom prefereert men legers, die macht uitdrukken en die zowel het goede als het kwade waar kunnen maken, veelal boven een gemeenschap, die in zich geïntegreerd is en die vanuit zich op onvoorstelbaar korte termijn een volledig leger wordt, wanneer die gemeenschap bedreigd wordt..

Ik dacht, dat daar iets mee gezegd is. Legers zijn onmaatschappelijke toestanden. Een leger is namelijk een maatschappij in zichzelf, levende vanuit geheel andere doelstellingen dan de normale maatschappij, in zich verhoudingen kennende, die in die maatschappij niet zó kunnen bestaan, en als zodanig volkomen vervreemd van die maatschappij. Burgermaatschappij en militaire maatschappij stonden eens zóver van elkaar, dat ze elkaar niet eens konden begrijpen. Op het ogenblik is het misschien iets beter geworden, maar toch niet veel. Maar de maatschappij zoekt naar een vrije samenwerking bijvoorbeeld, terwijl een leger altijd zal moeten blijven zoeken naar discipline. Waar in de gemeenschap de overreding een steeds groter plaats zou moeten innemen, zal het leger juist het bevel moeten handhaven.

En nu ga je zeggen: ja, we gaan de zaak een beetje eenvoudiger maken. De grootste idioterie, die ik me voor kan stellen, is een leger met een soldatenvakbond, weet U dat? Omdat die vakbond dat leger gewoon maakt tot iets, wat niet meer zijn functie vervult en dus als zodanig een verspilling is, zonder aan de soldaat de vrijheid te geven, om zichzelf te zijn. Dat is naar twee kanten een misslag. Begrijpt U, wat ik bedoel?

Dan zeggen de mensen: ja, maar we moeten toch iets doen!

Wat U moet doen, dat is: vanuit Uzelf zien, wat juist is. En dan kom ik weer terecht bij wat onze vriend hier zei. "Ja, ik weet, dat het naar het leger gaat, ik vindt het niet goed, maar ja, het is me de moeite toch niet waard, om dat deel nou niet te betalen."

Maar er is natuurlijk ook een andere weg, een veel eenvoudiger weg. Wanneer je zegt: ik vind deze gemeenschappelijke opzet niet juist, terwijl ik mij anderzijds niet in het conflict wil storten door te zeggen: ik doe er niet aan mee, - dus door me buiten de gemeenschap te zetten - dan kun gewoon zorgen, dat je wat minder gaat verdienen. (halflachend: ja-gemompel)

Zo ziet U, dat er heus wel wegen zijn.

x Ja, maar dan betaal je toch eenzelfde percentage van dat lagere salaris

- Ja, maar daar is geen bezwaar tegen. Kijk eens, het is zo, dat gaat dan wel weg, maar wanneer iedereen in Nederland zou zeggen: ik zal mij het volgende jaar zó beperken, dat ik - dat gaat met schijven, geloof ik, hè - Ja, de augurk van de welvaart wordt een komkommer, ij schijven ingepekel - maar dan zegt U gewoon: ik zorg, dat ik nu eens één jaar vier schijven naar beneden ga. Als iedereen dat zou doen, dan zou Leiden in last zijn, dan zou men móeten beperken.

x J Ja, maar niet alleen op defensie.

- Niet alléén op defensie, men zou overal op moeten beperken. En dan, wanneer men zou weten, waaruit het voorkomt, dan geloof ik, dat men er toch rekening mee zou houden.

En bovendien, ik vraag me ook nog altijd af - maar dan zitten we op een heel ander terrein, namelijk Uw democratie, die er geen is - Waaróm zijn de mensen tegen bepaalde dingen en stemmen ze voor de mensen, die ze bevorderen? Ik weet, dat zelfs kamerleden bij U in wezen niet veel te zeggen hebben. Ze hebben eens een keer uitgerekend: de gemiddelde beslissingsbevoegdheid ten aanzien van het beraad in Nederland is ongeveer één procent voor het Parlement. De rest is vastgelegd, daar komen ze niet aan. Die één procent wordt dan voor driekwart nog door de bureaucratie op een dermate handige wijze ~~ge~~ geusurpeerd dat men uiteindelijk ja moet zeggen, al zou men nee willen zeggen. Want anders zou men toe moeten geven, dat er een hele hoop geld verspild wordt.

Het is handig in elkaar gezet. Maar wanneer je nu eens zou beginnen. Wanneer een kamerlid nu eens een keer zou zeggen: nou, het kan me niet schelen of het honderd millioen kost, maar het is niet juist en het gebeurt niet. Dacht U, dat dat niet zou helpen? Er zijn zo veel mogelijkheden.

En wat dat betreft, we zijn nu toch bezig, hoe zit het eigenlijk met Uw eigen geestelijke leven? Nu ja, ik moet hier geen verhalen gaan vertellen, natuurlijk, maar het doet mij een klein beetje denken aan iemand, die, laten we zeggen nogal erg op de andere sekse gesteld was. Dat was iemand, die hield van Wein, Weib und Gesang, maar dan wel in die volgorde. De Wein maakte hem aantastbaar voor het Weib, en als hij dan niet meer kon, dan was het zingen. Deze goede man wist, wat zijn zwakheid was. Hij zei altijd: als ik de wijn maar niet neem, dan blijf ik van de rest af. Maar dan zei hij ook weer: maar het is niet sociaal om niet één glaasje te drinken. En zodoende evenaardde hij de prestaties van een Don Juan en was hij uiteindelijk uitgeput en zei: het zijn de vrouwen, die mijn ondergang zijn geworden. En dáár had hij het nu juist verkeerd. Zijn ondergang lag in zijn begrip van sociaal-zijn: één glaasje wijn, dat moet je toch wel doen. Had hij dat geweten, dan had de goede man zijn hele leven kunnen geloven.

Wij doen het op een andere manier, maar het komt op hetzelfde neer. We zeggen: ach natuurlijk, we weten wel, dat is fout, maar iedereen doet het en het is zo gek, als je het niet doet: we doen mee. Elke keer, dan geven we een klein stukje van onze integriteit aan die maatschappij, omdat het toch hoort. En dan zeggen we tegen onszelf: ja, maar we bedoelen het zo goed. Maar in onszelf weten we, dat we falen. En dat is niet één klein stukje, dat zijn honderden stukjes. Het zijn al die zandkorreltjes, die uiteindelijk ook een hele berg kunnen vormen. En dan zeggen we: ja, maar dat kunnen we niet zien, want dat ben ik niet. Dan lopen we weg voor onszelf. Geestelijk is de grote ellende, dat we vaak beter wéten, wat we zouden moeten doen, dan dat we het ooit tot uitvoering durven brengen. En daar ligt een groot gedeelte van het geestelijk falen van de mens.

Een mens faalt niet, omdat hij tekort schiet tegenover God, maar omdat hij tekort schiet tegenover zichzelf. Een mens faalt niet, omdat hij de waarheid van de kosmos niet kan overzien en de laatste geheimen kan openbreken. De mens faalt, omdat hij niet bereid is, de waarheid van zichzelf te aanvaarden.

Wij zijn in harmonie met het Heelal, met de kosmos, met de scheppende kracht erachter, op het ogenblik, dat wij ons bewustzijn openwerpen voor datgene wat wij zijn, met al zijn fouten, zijn tekortkomingen en zijn tegenstellingen en zijn spanningen. Aanvaardten we het, dan hebben we de hoogste kracht en dan kunnen we ons daarop beroepen. Ontkennen we een deel van onszelf, dan sluiten we ons meteen af voor een groot gedeelte van die kosmos. Dan zijn we onevenwichtig, dan vinden we de kracht niet, die nodig is. En dan zeggen we tegen onszelf: ach, we zijn gevangenen van..... en dan noemen we het op: de maatschappij de gemeenschap, het geloof, of desnoods van die wereld, waarin we terecht zijn gekomen. Er zijn mensen, die bij ons leven in een hel, die ze zelf voortbrengen, die ze onmiddellijk zouden kunnen verlaten, wanneer ze zich realiseerden, dat die hele nachtmerrie alleen geboren wordt in hun eigen angst voor zichzelf, voor wat ze zijn.

x En hoe kan die mens zich dan refereren aan dé waarheid?

- De waarheid is altijd relatief. Er is een absolute waarheid, maar die kunnen we niet overzien. En als we een klein stukje ervan zien, dan weten we niet, wat ze betekent.

x Dus dan blijven we altijd modderen?

- We blijven niet altijd modderen, want we hebben één waarheid, die altijd bij ons blijft. U liet me niet uitspreken. Die waarheid is ons eigen gevoel van verbondenheid met het Hogere, onze harmonie. En of we nu spreken ^{over} de mensheid en haar nageslacht of over God de Vader, dat maakt veel minder verschil, dan U denkt. We hebben het gevoel, dat we deel zijn van het geheel, dat we in dat geheel moeten functioneren en dat we daarin een zekere vrijheid, maar ook een grote verantwoordelijkheid hebben. Wanneer we dat eerlijk waarmaken, dan vinden we die verbondenheid in onszelf. De waarheid in onszelf wordt dan steeds meer kenbaar in datgene wat we zijn. En dan is het altijd nog maar een stukje natuurlijk. Maar dat stukje is dan een absolute zekerheid, waar we niet aan ontkomen. En daardóór benaderen we op den duur de waarheid. Maar wanneer we de waarheid buiten ons zoeken, dan blijven we altijd modderen.

De waarheden, die de mensen aan elkaar verkondigen, al dan niet als Godgegeven waarheid of profetie, zijn in wezen op wat feiten gebaseerde filosofieën waarin de mens ontvlucht aan de beperktheid van zijn eigen wezen. En laten we dat dan heel goed begrijpen. Dat wil niet zeggen, dat er geen waarheid in zit, maar die waarheid is dan zó goed verhuld in allehand menselijke beweegredenen, in zelf verheerlijking, ja zelfs in ontkenning van eigen mogelijkheid en vermogen soms, dat we niet verder komen. Het is gemakkelijker om te zeggen: God, hier sta ik, ik ben een arme zondaar, doe jij het maar! Ik geloof, dat we zouden moeten zeggen: ik, als deel van de waarheid, moet proberen, in harmonie met die waarheid, die waarheid te beseffen, zodat de totale waarheid, zichzelf in het beperkte wezen, dat ik ben, kan openbaren. En daar ligt wel een verschil. Maar ja, ik ben nu weer lang genoeg aan het woord geweest, hebt U nog commentaar?

x Eerst de pauze maar.

- Ja, na de pauze kunt U het allemaal schriftelijk doen. O ja, ik moet mij verontschuldigen. Meestal neemt dezelfde spreker het tweede deel waar, in dit geval gaat het helaas niet. Ik heb elders nog het een en ander te zeggen.

Dan vrienden, moet ik hier dus afscheid van U nemen. Ik hoop, dat ik een paar denkbeelden naar voren heb gebracht, waar U iets aan hebt. En, op gevaar af, dat U mij vervelend vindt, zou ik nog even kort willen samenvatten:

Uw vrijheid is zeer beperkt. Uw vrijheid is hoofdzakelijk er een van kiezen tussen de voor U bestaande mogelijkheden. Uw verantwoordelijkheid ligt in deze keuze, niet in de totaliteit. Uw aansprakelijkheid tegenover de wereld ligt in Uw keuze, niet in iets anders. Leer Uzelf beseffen, zoals U bent, met Uw beperkingen, met Uw gebondenheden, óók met Uw beperkte vrijheid. En probeer dan voortdurend zó te kiezen, dat U op het ogenblik van de keuze na rijp beraad kunt zeggen: een betere keuze weet ik niet. Daarmee dient U de waarheid, vervult U al Uw verantwoordelijkheden tegenover Uzelf en tegenover de kosmos en komt U tot een bewustwording, waarin steeds meer van de waarheid in Uw eigen wezen weerklank vindt. En daarbij laat ik het. Ik dank U voor Uw aandacht.

Goeden avond.

VRIJHEID EN VERANTWOORDELIJKHEID

Tweede Gedeelte (Br. Henry)

Zo vrienden,

Wanneer de gemeente uitgejubeld is, zullen we overgaan naar de vragen. U weet, op persoonlijke vragen krijgt U geen antwoord. Andere vragen, zo goed als ik het kan doen. Nou, vooruit maar.

x Dan komt hier de eerste vraag: Staat U nog steeds achter de oplossing voor de beperking van defensie uitgaven, dat ieder minder moet gaan verdienen en dus minder belasting betalen aan het Ministerie van Defensie.

- Eventjes bijhalen, hoor, want dat is iets, wat ik niet voor mijn verantwoordelijkheid heb gezegd. Maar ik zou het wel zó zeggen: De meeste mensen verdienen te veel, ze eten te veel, ze rijden te veel in een auto, dus als ze wat minder zouden gaan verdienen, ze zouden minder in een auto rijden en zouden minder eten, vooral de pittig met accijns belaste goederen, dan zou de staat daardoor genoopt worden, om haar eigen weelde enigszins te beperken. En onder die luxe zal ze dan waarschijnlijk defensie wel niet tellen. Maar misschien dat de mensen, als ze hard genoeg schreeuwen, er toch nog wel wat van gedaan kunnen krijgen. Ik weet het niet. Tja. Weet U, wat defensie is? Defensie dat is de vorming, de camouflage van de agressiviteit, die in elke gemeenschap zit, die denkt, dat ze meer is dan een ander, maar daar niet helemaal voor uit durft te komen. Nou, daar gaan we weer. Nog iemand? Voldoende? Nou, daar gaat-ie weer.

x Bent U het eens met degene, die... onverstaanbaar.

x Ik zal de vraag nog een keer lezen: Bent U het met mij eens, dat degene, die de meeste levenswijsheid heeft verantwoordelijk is voor degeen, die minder heeft. Ik voel mij verantwoordelijk voor mijn broertje van 12, omdat hij minder levenswijsheid heeft. Maar ik vind, dat mijn ouders voor mij net zolang verantwoordelijk voor mij zijn, tot het punt, waarop ik even veel levenswijsheid heb als zij. Ik vind zelf, dat ik méér levenswijsheid heb dan mijn demente oma, dus voor haar verantwoordelijk ben. Bent U het daarmee eens?

- Niet helemaal. Ik zou het als volgt willen definieeren. Levenswijsheid is over het algemeen de term, die men gebruikt, om een gebruikelijk geheel van ervaringen aan te geven, dewelke niet noodzakelijkerwijze op de waarheid behoeven te zijn geënt en als zodanig vaak misleidingen zijn, zodat veel levenswijsheid in vele gevallen misleiding of zelfmisleiding is. In een dergelijk geval kam men pretendéren, verantwoordelijk te zijn voor anderen, zonder dat men die verantwoordelijkheid reëel kan dragen. Maar, we moeten het misschien anders stellen.

Wij moeten aan degenen, die, om welke redenen danook, afhankelijk zijn van ons, waarbij wij deze afhankelijkheid erkennen, proberen verantwoordelijk te zijn, zover als deze anderen het ons toelaten. Zo zou ik het willen zeggen. Maar ik geloof niet, dat we met levenswijsheid moeten beginnen. Want per slot van rekening: wat is levenswijsheid. Levenswijsheid is een reeks van ervaringen in je leven opgedaan, die alleen maar zullen gelden, wanneer de gelijke condities voortdurend nog bestaan. En dat is maar zelden het geval.

x Je kunt het een met het ander combineren.

- Je kunt het combineren, maar het is niet noodzakelijk. Weet U, wat het beroerde is? Van al deze dingen kun je iets zeggen, dat absoluut is, en dan zal niemand zeggen, dat het klopt. Omdat het te volledig is in de waarheid en in een zwart-wit stelling alle tussentonen uitschakelt. Ik kan mij voorstellen, dat U zich aansprakelijk gevoelt tegenover U demente oma, geloof ik dat het was, hè? Maar is dat in de eerste plaats niet een emotionaliteit, waaruit dit gevoel van verantwoordelijkheid voortkomt? Het is een moeilijke vraag. Maar ik geloof, dat je dan komt bij de emotie. En de emotie is voor een groot gedeelte bepalend voor onze handelingen. Maar dat wil nog niet zeggen, dat elke handeling, die door emotie gestuurd wordt, juist is.

x Maar als U nu bij de dieren gaat kijken, dan is toch degeen, die het sterkst is, die voélt zich verantwoordelijk voor degenen, die minder sterk zijn.

- Dit is niet helemaal juist. De sterkste aanvaardt aansprakelijkheid voor al degenen, die zijn gezag erkennen, waarbij de erkenning van het gezag gepaard gaat dus met het geven van bescherming.

x Als ik het dus goed begrijp, dan zegt U dus geen absoluut begrip is.

Het is geen absoluut begrip, dat zei ik U. Althans menselijk is het niet absoluut te hanteren, omdat nu eenmaal een groot gedeelte van de menselijke wereld in feite bestaat uit sentiment. En een gevoelskwestie kun je niet redelijk benaderen. Dat zult U met mij eens zijn. En wanneer je een gevoelskwestie niet redelijk kunt benaderen, dan kun je ook geen regel geven, waarin die emotionaliteit volledig als juiste factor is verwerkt, al is het alleen maar omdat ze in zichzelf sterk variabel is.

En wanneer U dus zegt: ja, ik voel mij voor mijn broertje aansprakelijk, dan kan dat, maar dan zal dat mede zijn, omdat er tussen U en Uw broertje een band bestaat. Dat wil dus zeggen, dat U een gelijke verantwoordelijkheid niet voelt tegenover elk ander luitje met minder levenswijsheid. En ook niet tegenover elke oudere, die dement is geworden.

x Dat ben ik niet met U eens. Ieder mens voelt zich verantwoordelijk voor iemand, die minder levenswijsheid heeft. Wanneer ik, zoals morgen, in een crêche ga, met jongetjes van vier jaar, dan voel ik mij verantwoordelijk. Maar reëel gezien, kan het mij eigenlijk niets bommen, of ze weet ik wat doen, maar ik voel me gewoon verantwoordelijk. En dat heeft volgens mij niets te maken met sentiment.

- Dat is gevoelskwestie. Uw verantwoordelijkheid gaat namelijk zo ver, als Uw contact en Uw gezag reikt. U bent dus verantwoordelijk voor die kinderen in die crêche, zolang ze in de crêche zijn, omdat het verblijf van die kinderen in de crêche ten aanzien van U op dat moment een afhankelijkheidsrelatie heeft gecreëerd. Op het ogenblik, dat ze de crêche uit zijn bestaat ze niet meer en Uw verantwoordelijkheid als zodanig ook niet meer. Dat komt niet voort uit die meerdere levenswijsheid, maar uit de relatie, die bestaat in de crêche.

x Ja maar, je verhindert toch b.v. voor iedereen, of het nu een kind is of een volwassene, b.v., dat hij onder een tram terecht komt ofzo, als je gevaar ziet.

- Als je het gevaar ziet, zul je het inderdaad verhinderen en je kunt zeggen, dat je tegen jezelf, dus niet tegenover de ander, verantwoordelijk bent in dit geval, omdat je niet bewust een ander tot schade wilt laten komen.

x Ja, maar dat heeft toch te maken met verantwoordelijkheidsgevoel ten aanzien van...

- Niet ten aanzien van anderen, dat is de fout, die ze maken. Weet U, de meeste mensen zeggen: ik voel mij verantwoordelijk voor mijn medemensen, ik weet, hoe het moet en dan moeten ze maar doen, zoals ik het wil. Maar dan zijn alle generaals, die junta's vormen, ook mensen, die handelen vanuit hun verantwoordelijkheidsbegrip. En dat is niet helemaal waar.

- Nee, dat ben ik met U eens.

x Ja, maar als je zo redeneert, dan kóm je toch daar? Ik zie het beter dan die ander, dus ik ben ^{tegenover} verantwoordelijk. Het is zó: ik ben ~~voor~~ ^{tegenover} mijzelf verantwoordelijk, op het ogenblik, dat ik zie, dat iemand tot schade kan komen en ik kan het beletten, dan zal mijn besef van de toestand plus mijn waardering van mijzelfen mij ertoe brengen, om die ander te sauveren, om hem te redden.

x Ja, maar het vormen van een militaire junta vind ik nog wel iets anders dan iemand voor een tram wegsleuren.

- Dat denkt U. Maar die junta zegt toch ook, dat ze het hele volk voor de tram van het communisme heeft weggesleurd. Dat ligt anders in omvang, maar de mentaliteit, waarvan wordt uitgegaan, is precies hetzelfde. Het idee, dat je vanuit jôuw standpunt, met jôuw mening en jôuw inhoud verantwoordelijk kunt zijn voor anderen, is volgens mij te ontkennen, omdat daaruit de neiging tot het domineren van anderen voortkomt. Maar, op het ogenblik, dat je zegt: ik ben voor mijzelf verantwoordelijk en dus ook voor het zorgen, dat anderen niet door mij of door mijn falen tot schade, tot ellende komen, dan zeg ik: U hebt gelijk. Maar op het ogenblik, dat U meent, dat Uw verantwoordelijkheid een soort gezág is, een gezagsrelatie - want dat is het dan meestal - dan praat U alles goed, vanaf Hitler ~~ten~~ Nero af, bij bijze van spreken. Die hebben gezegd: ik weet, wat goed is en ik ben verantwoordelijk voor dit volk, nu moeten ze mij gehoorzamen. En als ze dat niet goed doen, dan is het hún fout, niet de mijne!

x Ja, maar ik heb het nog steeds over die meneer, die voor de tram wegge trokken wordt.

Inderdaad. En dan blijf ik bij mijn definitie.

x Ik vind veel reëeler+ op het moment, dat iemand zelfmoord wil plegen, in hoeverre ben je verantwoordelijk voor al of niet stoppen van deze mens?

- Ja, dat is een vraag, die ik vaak gehoord heb, zeg. Dat is heel eenvoudig.
x Wanneer iemand zelfmoord wil plegen, dan zal ik de eerste keer aannemen, dat hij in overspannen toestand is. Ik zal trachten, hem terug te houden daarvan ik zal trachten, hem zijn spanningen te laten ontladen, omdat het niet redelijk is, iemand in een dwaasheid zelfmoord te laten plegen. Mocht hij het nog een tweede keer doen, dan houd ik hem vast en zeg ik: jôh, weet je het nu werkelijk heel goed? Enaals hij dan Ja zegt, dan zeg ik, nou, een, twee, drie, in Godsnaam. Want op dat ogebblik zou ik ingrijpen in de vrijheid van zijn leven. En dat ligt buiten mijn verantwoordelijkheid, buiten mijn rechts zelfs, om in te grijpen.

x Maar U gebruikt nu wel het woord "Mijn" verantwoordelijkheid.

- Inderdaad: "Mijn"

x Maar wat bedoelt U daar nu precies mee?

- Dat wil zeggen, dat ik, door 'mijn' begrip van 'mijn' relatie met de mensheid, of met de geest, wat dat betreft, dus het gevoel heb, dat ik in moet grijpen, maar gelijktijdig besef, dat dit ingrijpen nimmer tégen de wil van de ander mag geschieden. Op het ogenblik, dat ik aanneem, dat hij niet in stáát is om te willen, dat hij zuiver emotioneel is, zal ik desalniettemin ingrijpen, maar, ik zal niet daarin blijven volharden.

x Ja, het wordt misschien een beetje vervelend, maar ik kom er toch weer op terug: er zijn weinig mensen, die echt bewust onder een tram willen komen.

- Dat zegt U! En daarom houdt U ze dus tegen. Maar als U ziet, dat dezelve het voor de vierde keer wéér probeert, dan laat U het maar rustig aan lijn elf over.

x Nee, ik bedoel, gewoon een ongeluk. Een dreigend ongeluk.

- Een dreigend ongeluk zult U voorkomen. En dat is dan geen verantwoorde-
lijkheid voor die medemens, maar voor U zelf. Dat U beantwoordt aan wat U ziet als een juist gedrag.

x Ja, maar dan kunt U niet zeggen, dat dat gezagsuitoefening mijnerzijds is, dan.

- Dat is op dát ogenblik geen gezagsuitoefening. Maar op het ogenblik, dat U dan de persoon wilt dwingen, om voortaan niet meer over te steken, omdat het zo gevaarlijk is, of de tram zoudt willen verbieden om te rijden, dan is het natuurlijk wat anders.

En nu is het zo, dat, wanneer wij uitgaan van het standpunt, - ja, het is een gemeen dingetje, ik weet het, maar ik ben ook een doorbijtertje, als het er op aankomt - dan moeten we goed begrijpen: op het ogenblik, dat ik alleen maar incidenteel iemand help of redt, dan doe ik dat vanuit mijzêlf. Dan ben ik tegenover mijzêlf verantwoordelijk voor een dergelijk ingrijpen. Ik mag niet falen in mijn eigen begrip. Ik heb misschien het gevoel, dat dit naastenliefde is of wat anders. Ik geef er misschien een naam aan. Maar het is iets, wat ik voor mijzelf erken. Maar op het ogenblik, dat ik daaruit het recht ga puren om een medemens mijn wil op te leggen, omdat ik het beter weet, dan moet ik toch wel heel erg uitkijken. Zeg tegen een kind drie keer: kom niet aan die kachel, want je brandt je. Laat het zich de vierde keer dan desnoods maar branden. Het is vervelen, het is hard, maar dan wéét het kind tenminste, waarom je het gezegd hebt. En dan kan het zelf weten, of het nogeens zijn poten wil branden.

x Dat ben ik niet helemaal met U eens, want het ene is een absoluut begrip, de zelfmoord. En een brandvlek, ach, dat is na drie, vier dagen weer over. Oké, ze weten het.

-x Nu ja, maar die zelfmoord toch ook?

x Je bent verplicht om iemand, die tachtig keer zelfmoord geprobeerd heeft dan is het eenentachtig keer je recht, of je plicht, hem dat recht te ontzeggen. (algemeen protest in de zaal.)

- U hoort het, meningen kunnen verschillen. Maar mag ik even één ding er bij zeggen, wat U misschien over het hoofd ziet.

x En dat is?

- Elk leven in de materie is maar een klein stukje van het totale leven. het is niet de totaliteit. En dat is een punt, dat U over het hoofd ziet. Wanneer met het leven alles afgelopen zou zijn, dan weet ik nóg niet, of U het recht zoudt hebben, een ander, permanent dus, te beletten een einde te maken

aan een leven, dat ondragelijk is.

Dat ben ik niet met U eens.

Ja goed, dat is verschil van mening. Want op het ogenblik, dat U zegt: ik moet dat beletten, dan veroordeelt U een ander tot een leven, dat hij niet wenst en dat hij na rijp beraad, - die mogelijkheid móet er zijn - dus verwerpt.

Ik meen zelfs, ik weet het niet zeker, ik meen zelfs, dat het wettelijk verplicht is, een medemens van de dood terug te houden.

Dat is wettelijk inderdaad verplicht.

Als iemand zelfmoord wil plegen en hij ligt daar dood te bloeden en je geeft hem géén hulp, dan kun je wettelijk aangesproken worden en ga je voor zoveel jaar achter de tralies.

Jaja, dat weet ik, dat is juridisch. Maar, dan moeten we dus aannemen, dat alle wetten goed zijn? Laten we één ding goed begrijpen: zodra we juridisch gaan praten, praten we over wetten. En wetten behelzen niet het récht, maar behelzen het totaal van maatregelen, dat een maatschappij neemt, om zichzelf zo goed mogelijk in stand te houden en de bestaande ordening zo lang mogelijk te handhaven.

Ik probeer ook niet wettelijk te praten,

Nee goed, maar U zegt: dit is wettelijk, Ik zeg: dat is geen uitspraak.

Ik zeg ook niet wettelijk, ik zeg medisch. Want wat is dan eigenlijk nog de bevoegdheid van een arts. Moet die alle ziekte dan maar laten voortduren of zo? Nu praat ik niet over wetten dus.

Ik zou zeggen, de bevoegdheid van de arts is deze: een patient in leven te houden, zolang hij het wenst; een patient; een patient te helpen en te genezen, zolang hij dit wenst. Maar het is niet zijn recht, iemand, die de wens te kennen gegeven heeft, te sterven, ondanks dit met kunstmatige ingrepen in leven te houden.

Dat is wél zijn recht en zijn plicht

Daar moet dan nog wel iets bij staan, want zo is het een meningsverschil.

Dat is het niet, je bent anders strafbaar.

Dat is een tweede.

We hebben het hier dus niet over strafbaar, we hebben het dus over de morele plicht. En nu moet U een ding goed begrijpen.....

En dat meen ik ook, dat het zijn morele plicht is.

Nee, luister even, nu moet U een ding goed begrijpen. Je kunt op b.v. religieuze gronden ménen, dat het je morele plicht is. Maar je moet je dan wel realiseren, dat je een ander tot onnodige maanden of jaren van pijn en ellende veroordeelt, zonder dat er iets uit voortkomt.

Dat ben ik volkomen met U eens.

En dat impliceert dus, dacht ik, dat je, als mens en ook als medicus, het recht niet hebt, dit een ander aan te doen. Zeker niet uit naam van een of andere hogere moraal. Dan kun je je alleen beroepen op een religieus standpunt, of, als U dat wilt, op Uw wettelijke verplichtingen. Maar dan blijft daarbij het feit, dat de arts dus, die ten koste van alles iemand in leven houdt terwijl de persoon zelf kenbaar maakt, dat hij dit leven wil beëindigen, dat hij tégen die persoon zondigt, dat hij zijn verantwoordelijkheid als medicus te buiten gaat en dat zijn handeling tegenover anderen een onjuiste en zelfs wrede is.

Ik geloof, dat ik een klein foutje gemaakt heb, maar wat ik probeer aan te tonen is, dat iemand, die in zo'n depressieve staat verkeert, dat hij met zelfmoord of met andere dingen niet gereanimeerd(?) kan worden of wat dan ook zijn leven dus wil beëindigen. Maar dat is gewoon in een labiele of depressieve staat. Als je deze mensen helpt, dat ze weer een normaal leven, een normaal....

Hebt U goed geluisterd, wat ik zei daarnet? Het is moeilijk natuurlijk. Maar ik heb gezegd: de eerste keer zal ik hem redden, ik zal hem uit laten praten en proberen, zijn spanningen weg te nemen

Ja, maar dat zal hij vijf keer, zes keer, dat zal hij twintig keer doen.

Wanneer hij het de tweede keer weer doet, dan zal ik hem tegenhouden. Dan zal ik proberen dus, om hem duidelijk te maken, dit is uit. Maar als hij het de derde keer dan nog wil

Maar waar ligt de grens dan?

Maar die man zal je misschien later dankbaar zijn, dat je het gedaan hebt.

Misschien wel, dat kun je niet beoordelen. Misschien niet. Ik geloof, dat de grote fout ~~is~~, die de mensen maken - van mijn standpunt uit, hoor, vergeet dat niet - is, dat ze denken, dat het leven het kostbaarste is, wat er bestaat. En niet begrijpen, dat het besef het kostbaarste is. Een besef, dat niet met de dood tenonder gaat, teneinde gaat. Ik geloof, dat men niet beseft, dat wanneer iemand voortdurend depressief is, zoals U dat zegt en voortdurend zelfmoord wil plegen, iemand is, die zodanig ziek is, dat zijn leven geen betekenis heeft. Kun je hem niet genezen, dan is het dus beter om hem zijn gang te laten gaan.

x Ja, maar dat genezen, dat is gewoon, ja...hoe zal ik het zeggen ...
- Genezen kun je bepaalde psychische defecten niet, je kunt alleen proberen om de mensen aan te passen.

x Men kan het of men kan het niet.
- Nou goed, als je het niet kunt. Maar laten we overgaan naar de volgende vraag.

x "Verantwoordelijkheid voelen voor Angola is kolder" zei Uw collega. Kunt U dat toelichten? Als wij Portugal als NATOpartner blijven erkennen, zijn we verantwoordelijk.

x Ik heb de vraag niet verstaan.
- Nou, ik zal het wel even zeggen: het gaat erom, of die Anglakwestie, als je je daarvoor verantwoordelijk voelt, of dat kolder is, terwijl Portugal in de NAVO zit. (Hilariteit)

Nou, het antwoord is heel eenvoudig; aangezien je geen directe invloed hebt op datgene, wat in Angola gebeurt, zelfs geen reëel inzicht hebt in de verhoudingen, zoals die daar bestaan; daar veel van hetgeen daar geschiedt elders op de wereld óók geschiedt, zij het onder andere namen en formules, geloof ik, dat men beter doet, om zich eerst in eigen land eens bezig te houden met de dáár bestaande fouten. Punt twee: dat Portugal in de NAVO zit is natuurlijk een heel vervelende kwestie, ik wou dat Nederland er ook niet in zat. Want ik heb zo het gevoel, dat internationale militaire verdragen in feite het scheppen van machten ten gevolge heeft. En deze machten, die gebaseerd zijn op wapens, zullen zichzelf willen bewijzen door het gebruik van wapens en dat acht ik alles behalve prettig.

x Maar het is de mens; die wil macht en zal zich bewapenen. Dat is trouwens al eerder gezegd.

- Laten we dan elke mens bewapenen!

x Dat is de oplossing niet.

- Dat is een reuze oplossing! Het is niet de oplossing natuur^{lijk}, als een goede orde wilt houden. Maar per slot van rekening, orde is niet veel waard, hoor.

x U moet me goed begrijpen, ik ben óók tegen wapenen en zo, maar ik vind, dat ze noodzakelijk zijn. Dat mijn achterbuurman dat niet vindt is gewoon onzin. Oké, je betaalt belasting, en of dat nu minder of meer is, je aandeel blijft hetzelfde. Maar je zult moeten blijven bewapenen, alleen om de ander onder evenwicht te houden.

x Maar als die anderen zich niet aan de afspraak houden?

- Ja. moet je eens luisteren. Dat klinkt nu misschien heel gek, maar ik weet een schitterende oplossing. Je begraaft onder Nederland tien atoombommen. Je spreekt onder mekaar af: op het ogenblik, dat we bezet worden, wordt er op de knop gedrukt en dan gaan we, bom, allemaal, mét de bezetter. We maken het overal bekend, behalve één ding: hoe die bommen kunnen worden ontstoken. Denkt U, dat het land bezet wordt?

x Nee.

- Als je bereid bent, jezelf te vernietigen mét de vijand, dan laat de vijand je met rust. Maar dan moet je het wel allemaal met elkaar eens zijn.

x Nou, er zijn zulke idioten.

- Ik geloof, dat het helemaal niet zo idioot is. Als je roept: liever dood dan slaaf! nou ja, neem dan de konsekwentie. Maar dat doen ze niet!

x Ja, maar de mensen kunnen zó fanatiek worden, denk maar aan de Kamikazevliegers in Japan, die vernietigen iedereen plus zichzelf, dat interesseert hun wat.

- Nou goed, wat geeft dat?

Kijk eens, ik bedoel dit. Nu even heel kort en duidelijk. Wanneer iedereen met een geladen revolver rondloopt, dan zullen er in het begin wat moorden zijn, maar degenen die het doen, worden zelf vermoord. Dus we ruimen een hele hoop slechten op, die kunnen bij ons op adem komen en leren, wat verkeerd was. (Gelach) Degenen, die overblijven, worden heel erg beleefd en heel erg voorzichtig, want die anderen kunnen terugschieten. Dat betekent, dat een hele hoop groepsheldendom, zoals nu bestaat, plotseling uitsterft. Dat betekent, dat politiemacht ineens heel iets anders wordt. Dat wordt bemiddelen in plaats van macht handhaven. En dat wil zeggen, dat we geen leger nodig hebben, want als er iemand komt, dan is iedereen vrij om te knokken.

x Behalve degeen, die het snelste is.

- Nu ja, dan train je een beetje.

x Er zal altijd de sterkste overblijven.

- Er zal altijd de sterkste overblijven. Maar vergeet één ding niet: dat één sterke niets kan tegen tien zwakken, wanneer die tien zwakken bereid zijn om die sterke aan te pakken. En dan wordt het gewoon een kwestie van: wie heeft er de moeite voor over. Weet U, wat het tegenwoordig is? De moderne maatschappij is gebaseerd op het denkbeeld, dat we een maximum aan zekerheid met een minimum aan offers moeten hebben, zo weinig mogelijk betalende en zoveel mogelijk van iets krieggende, om zo de ideale maatschappij te stichten, die niemand wil betalen, waar niemand wat voor over heeft en die zo, vóórdat ze geboren is, al naar de klootjes gaat.

x Ja maar, één sterke is niet zwakker dan tien zwakken.

- Wanneer tien zwakken één sterke aanvallen en ze doen dat werkelijk, zonder zich af te vragen, of ze eraan gaan of niet, dan is hij weg. Weet U, wat de zwakke is? De zwakke is de sterke, die niet tot het uiterste durft te gaan.

x En dat geldt dan ook voor de enig sterke Hitler, tegenover 6 miljoen Joden, die nu dood zijn?

- Dat geldt inderdaad. De joden hebben op een gegeven moment gevochten als helden in Warschau. Maar als ze het eerder hadden gedaan, dan hadden er geen Russen buiten toe staan kijken, hoe het af zou lopen. De Joden zijn in staat geweest, om werkelijk - Kamikaze dan waarschijnlijk, zult U zeggen - in de kampen hun bewakers neer te slaan, als ze hadden gezegd: liever door de kogel kapot, maar in ieder geval vrij. Ze hebben het niet gedaan!

x Waarschijnlijk omdat er geen steun van buiten te verwachten was.

- Nee. Omdat het schapeninstinct van de mensen te sterk is. En dat komt uit een maatschappij, waarin dit schaapachtige gedrag nu eenmaal wordt aangevoerd. Vandaar, dat bij jullie aan het bewind meestal schaapskoppen zitten. Daar is niks aan te doen. Dat is gewoon het schapeninstinct, het kuddeinstinct. U moet het mij niet kwalijk nemen, hoor, U moet er mij niet op aankijken. Is er nog een vraag?

x Ja. Heeft de mens een vrije wil of is hij gebonden? Verbeeldt hij zich misschien, vrij te zijn, terwijl hij het niet is? Als hij niet vrij is in zijn willen hoe kan hij dan verantwoordelijk zijn voor zijn doen en laten?

- Nu, dat is heel begrijpelijk. Een mens denkt, dat hij vrij is om te willen. Waarbij hij zich niet realiseert, dat iets pas kunt willen, wanneer het voor jou voorstelbaar, dus begeerlijk is. Waarbij de voorstelbaarheid afhankelijk is van de wereld, waarin je leeft en de begeerlijkheid van jezelf plus datgene eveneens, wat die wereld biedt, waarin je leeft. Je willen wordt dus sterk beperkt door datgene, waarin je bestaat. De mens heeft dus maar een beperkt vrijheid van willen. Maar, wanneer hij iets wil, dan kan hij proberen om het waar te maken. Hij is dan vrij, om in alle mogelijkheden steeds die mogelijkheid te kiezen, waardoor hij dichterbij de verwezenlijking komt van wat hij hebben wil, totdat hij het heeft. En dan is het toch niks meer waard, dus dan begint hij weer aan wat anders. Maar de vrijheid van wil is beperkt. Commentaar? Fijn.

x Ja, 't is maar goed, dat ik at tussenruimte heb met Uw eerste spreker, ofschoon die er wel last mee zal hebben, want die zit op het ogenblik over atomen te zeveren. (Lote hilariteit)

x De laatste vraag: er werd een beetje sarcastisch gezegd: wij reageren en oordelen, en wij beoordelen niet op de feiten, maar op onze eigen interpretatie daarvan. En dat klonk bijna een beetje als een verwijt.

Toch is dat juist de manier om bewust te worden, d.w.z. op die manier ontstaat er een spanningsveld tussen interpretatie en feiten, waardoor je tot bewustzijn komt. Dus het is juist erg goed.

x Ja, wanneer je bereid bent, om de discrepanties te erkennen. Maar weet U, over het algemeen gaat het ongeveer als volgt: Dit blikje was wit. Maar het was donker, toen ik het zag, dus ik zei: het is zwart. En omdat ik zwart heb gezegd, kan het niet meer wit zijn. Het blijft dus zwart. En moet ik nu met zwart gaan schrijven? Ik schrijf met wit op zwart, anders kan ik het toch niet zien. Het blijft dan zwart op wit, Maar dat geef ik nooit toe. Want ik heb eenmaal een oordeel geveld, ik heb gezegd: dit is zwart. En zo blijft het tot in der eeuwigheid, tot aan het einde van de tijd: zwart, al noemt een ieder 't wit. Tenzij we durven erkennen, ik heb verkeerd gezien.

Maar dan is het een waarheid, die ik zoek

Dan dien ik werk'lijkheid en niet slechts een illusie, uit mijzelf geboren

Dan zeg 'k: Ik ken de waarheid en vraag je, wat ze is,

Dan zeg je: 't staat beschreven

En zeg je: Wie schreef 't neer? 't Was God!

Ik vind het schitterend, dat ze het zeggen. Maare, wat heeft die God dan 'n rare dingen neergeschreven. Dat zit vol tegenspraak. Is dan dan waarheid. ~~Maar ik ken de waarheid~~ Dan is God een tegenspraak? Moet ik dan redelijker zijn dan God. Ik kan die waarheid niet meer zien, zoals U ze ziet. Is het nu de waarheid, of is het de waarheid niet? Of is de waarheid toch misschien iets, wat ik door dit alles vind. Juist dóór te erkennen, wat niet klopt. Eng, hè?

x Ik heb nog een vraag: Wat is toch die kracht, die de mens dwingt bijna, te streven naar bewustwording, terwijl hij weet, bewustwording houdt voor mij tevens groter verantwoordelijkheid in. Vooral ook voor mezelf, dus.

- Ik geloof, dat het streven naar bewustwording voor de mens in feite de erkenning is van iets, wat zich reeds in hem afspeelt. Ja, dat is een rot antwoord, daar kom je niet veel verder mee. Maar ik zal het duidelijker zeggen. Het is zó: Wanneer je een bepaald besef hebt gekregen, dan moet je je hele visie op jezelf en op de wereld veranderen, om daarmee verder te kunnen leven. Dat is de bereiking. Dus is de bewustwording in feite een ingeschapen waarde waarbij de voortdurende verandering/ ^{van eigen visie} op eigen ik en wereld niet anders is dan een aanpassing aan de erkenning, die je in jezelf hebt gekregen ten aanzien van jezelf en de wereld, zonder dat je ze misschien in wezen gezocht hebt. Tjonge, wat zijn we, voor mijn doen tenminste, ernstig geweest. Was er nog iemand? Allemaal naar huis toe?

x Bent U nooit zo ernstig dan, van Uzelf?

- Nee, ik ben niet ernstig van mezelf. Weet U, ik heb een rotleven gehad ik ben er uit gekomen, ik ben er blij mee, en nou zie ik pas, hoe belachelijk ik vroeger ben geweest. En omdat ik mezelf in velen terugherken, vind ik veel om te lachen. (grote hilariteit)

Maar goed. Kan het nog? Even een klein spelletje spelen, als jullie het goedvindt. Ik noem het definities. Het zijn korte omschrijvingen, op mijn manier, van een woord, dat U mij geeft.

Meditatie: Meditatie is een medicatie van de geest door bezinning, waardoor men de spanningen ontlaadt en het ik tot vrede tracht te herleiden.

x Ingewikkeld.

- Ingewikkeld? Nog eenvoudiger? Goed. Meditatie is: in jezelf keren om jezelf te zijn en zo de wereld te beseffen. U kunt het krijgen, zoals U het hebben wilt. Ik heb nog een andere:

Meditatie is voor velen een vorm van verontschuldiging voor een slemp-partij.

Inbeelding: Datgene, wat de meeste mensen bezitten, ofschoon ze het nooit toe zullen geven. Inbeelding is een voorstelling omtrent jezelf, die niet strookt met de waarheid, wat je wel beseft, maar aan jezelf niet toegeeft, zodat je in de waan blijft, dat je meer bent dan je bent.

En als dat te ingewikkeld is - je kunt 't niet weten - 't is doodgewoon: Inbeelding is de verbeelding omtrent jezelf, waarop je je laat voorstaan

Starheid: Dat is het vastroesten van de denksporen, waardoor men niet meer in staat is ander te reageren, dan men altijd gedaan heeft, zonder te beseffen, dat de wereld veranderd is. Nog meer?

I. Q. : Twee letters, die de intelligentie moeten aangeven, maar in feite alleen aangeven, hoeveel de patient weet van hetgeen de ondervrager vraagt.

En de laatste?

Inkeer: Nu, ik zou zeggen, Inkeer, dat is een keer, waarop je inkeert tot jezelf en dat omkeert in je denken, zodat je je keert tot de werkelijkheid, die je in jezelf draagt en, tot inkeer gekomen, keert naar de werkelijkheid.

Ja, dat is leuk he, dat zit er wel een keer in. Maar na al dit wenden en keren: Inkeer ~~ix~~, werkelijke inkeer, dat is: bezinning in jezelf, in de praktijk tot uiting gebracht. De meeste mensen brengen het tot het eerste deel!

Nou, dat was het. Nu het schone woord nog. Drie woorden graag. Bloem, pannekoek, Oostenrijk. Nog één? Watergate!

Nou, ik zou zeggen,: wanneer je een bloem tot pannekoek bakt, in de Watergate, dan zit je niet in Oostenrijk. Let op, wat je ervan kunt maken.

Er is een vreemde kok, die pannekoeken bakt,

Die hij waarheid noemt

En hij maakt gehakt van de werkelijkheid.

Zo spreidt hij alle feiten op

En noemt het waarheid, die hij weet

Ofschoon het eigenlijk een ~~xxxixixixixix~~ oplichting is

Onder de naam van Watergate.

Hij bakt zijn pannekoeken bruin

Maar bruiner bakt nog Oostenrijk

Waarin het bruin als schuim

Zo nu en dan nog bovendrijft

En daaraan zie je de wet nog steeds:

Aan alle mensen schijnt.

Want, zoekt men ^{naar} ~~xx~~ werkelijkheid,

Dan doet men, wat men 't goede acht.

Erkent men fouten, eens gemaakt

En dwaasheid soms volbracht.

Erkent men: ik heb misgedaan

Ik wil bewijzen, 't Is gebeurd,

Hier in mijn naam, maar niet door mij.

Dan pleit dat vrij,

Dan is er niet meer Watergate

Dan is er alleen een Nixon,

Die werkelijk van niks weet.

En zegt men in dat Oostenrijk:

Wij, als een bloem van 't menselijk bestaan

Wij weten: onvrijene moet je vrij maken

Al het andere is waan.

Wij staan voor het recht om vrij te zijn

Dan zal geen terrorist meer zijn

Die het beslist, wat gezegd wordt door een president

En wie dat feit erkent

En voor zichzelf werkelijk weet

En steeds weer naar een waarheid streeft

Die maakt misschien met bloembeslag een pannekoek

Maar daarnaast maakt hij geen Watergate

En nooit de waardigheid meer zoek

Hij is, en weet

Een eerlijk mens.

En trekt de grens daar, waar zijn eerlijkheid

Door menselijk zijn wordt aangetast

Dan wordt hij geestelijk bewust

En vindt hij in zichzelf de rust

Die heel de wereld hem niet gunt.